

IN MEMORIAM: FRANJO BAČIĆ (1923. – 2011.)

8. siječnja 2011. hrvatska je kaznenopravna znanost izgubila jednog od svojih najistaknutijih predstavnika. Toga nas je dana napustio profesor Franjo Bačić.

Franjo Bačić rođen je 12. siječnja 1923. u Senju u radničkoj obitelji. Tamo je završio osnovnu školu i gimnaziju. Od 1941. studirao je na Pravnom fakultetu u Zagrebu, a nakon diplomiranja zaposlio se najprije na Kotarskom sudu u Rijeci, a zatim u saveznim pravosudnim organima. Doktorirao je 1954. na Pravnom fakultetu u Beogradu s disertacijom pod nazivom *Početak izvršenja krivičnog djela i kažnjive pripremne radnje*. 1957. prešao je na Pravni fakultet u Skopju, gdje je uskoro postao predstojnik katedre za kazneno pravo. Bio je i prodekan Pravnog fakulteta i prorektor Sveučilišta u Skopju. Od 1972. radio je na Pravnom fakultetu u Zagrebu, gdje je bio predstojnik Katedre za kazneno pravo i voditelj poslijediplomskog studija iz kaznenopravnih znanosti do umirovljenja 1993. godine. Bio je član i voditelj Savezne komisije za izradu Krivičnog zakona SFRJ, a 1991. kraće vrijeme i voditelj stručne skupine za izradu novog hrvatskog Kaznenog zakona.

Studirajući kapitalna djela svjetske kaznenopravne literature, profesor Bačić je uočio temeljne teorijske probleme svog vremena te je nastojao afirmirati u svojoj zemlji – makar i u ograničenim mogućnostima koje su proizlazile iz tadašnjih političkih prilika – bitne rezultate do kojih je došao u teorijskom radu. Najviše mu je prirasla srcu filozofija kaznenog prava, tj. promišljanja o biti, zadaći i opravdanosti kaznenog prava.

Iz tog je područja objavio još 1970. godine članak pod naslovom *Kuda ide krivično pravo?* Njegov odgovor glasio je: onamo kamo ide i čovječanstvo; kazneno pravo ne može ostati izvan shvaćanja i kretanja svog vremena. Uporište je tražio u tadašnjim filozofskim pravcima koji su se temeljili na shvaćanju čovjeka kao slobodnog i odgovornog društvenog bića, dok je odbacivao neopozitivistička shvaćanja utemeljena na scijentizmu koja su u velikoj mjeri prožimala tadašnju kaznenopravnu znanost. Kritizirao je tada vrlo modernu novu društvenu obranu, ponajprije njezinu jednostranu usmjerenost na resocijalizaciju i njezin zahtjev za dejuridizacijom te se priklanjao neoklasičnoj koncepciji koja je zagovarala kazneno pravo utemeljeno na krivnji kao društveno-moralnoj osudi za počinjeno djelo, pozivajući se na radove tada istaknutih zapadnoeuropskih autora kao što su Lange, Jescheck, Bettiol i dr. Upozoravao je na opasnost da utilitarističko kazneno pravo iskoriste totalitaristički pravni sustavi te se zalagao za “liberalno kazneno pravo”, a

tu će krilaticu rado koristiti i u kasnijim radovima. Takva pozicija zaslužuje posebnu pozornost jer atribut “liberalan” u ono vrijeme nije bio na cijeni. Glavna značajka takvog prava je njegova utemeljenost na načelu zakonitosti i prihvaćanje kazne kojom se istodobno ostvaruju retribucija i prevencija, uz opreznu primjenu sigurnosnih mjera isključivo kao dopunskih sankcija.

U osnovi iste ideje bile su izražene i u članku *La fin de siècle i krivično pravo* iz 1991, ovaj put prilagođene novim društvenim prilikama izazvanim, kako je sam konstatirao, “diskreditiranjem postojećeg socijalizma”, uključujući i tadašnjeg jugoslavenskog. Odbacio je “kolektivističke koncepte mase, naroda” te isticao da “težište treba staviti na pojedinca”. Kriminalna politika mora imati svoj “liberalni i demokratski kostur”, što znači da se kazna zatvora treba izričati samo kada je to nužno, da treba proširivati njezine alternative, favorizirati novčanu kaznu, ali istodobno zaoštravati represiju prema terorizmu i organiziranom kriminalitetu. Kazneno pravo, također, treba tražiti odgovor na izazove tehnološke i informacijske revolucije. Zanimljivo je da se profesor Bačić već tada zalagao da se ustavnim sudstvu omogući pojačana kontrola nad kaznenim zakonodavstvom, čime je u neku ruku anticipirao današnju situaciju.

Profesora Bačića zanimala je i pravna povijest. Iz tog područja ističe se njegov članak *Sto godina od Derenčinove Osnove kaznenog zakona*, objavljen 1979., u kojem je spomenuta Osnova označena kao “značajan događaj u političkoj, kulturnoj i pravnoj povijesti hrvatskog naroda”. Osnova je, po njegovom mišljenju, bila “na visini evropskog trenutka”.

Od neprocjenjive je koristi i doprinos profesor Bačića kaznenopravnoj dogmatici. Posebno treba istaknuti njegove produbljene analize krivnje i sudioništva. U odnosu na krivnju zalagao se za prihvaćanje normativne teorije, osobito za novi tretman zablude o protupravnosti, a glede sudioništva za prihvaćanje moderne njemačke teorije o vlasti nad djelom. Obje ideje doživjele su realizaciju u hrvatskom Kaznenom zakonu iz 1997. Profesor Bačić također se prvi u tadašnjoj jugoslavenskoj literaturi zalagao za ograničenja nužne obrane; na tom je području uspješno skovao pojam “inscenirana nužna obrana”, čime je obogatio hrvatsko pravno nazivlje (isto vrijedi i za pojam “samoskrivljena neubrojivost” kao hrvatski ekvivalent za *actio libera in causa*).

Sve ideje profesor Bačić je sintetizirao u svom udžbeniku, objavljenom najprije na makedonskom, a onda na hrvatskom jeziku u pet izdanja (posljednje, pod nazivom *Kazneno pravo, opći dio*, objavljeno je u Zagrebu 1998.), na kojem se školovao nemali broj generacija.

Opisan doprinos hrvatskom kaznenom zakonodavstvu može biti profesoru Bačiću satisfakcija za to što ga se neopravdano zaobilazilo pri izradi novog hrvatskog Kaznenog zakona iz 1997. Kao takav doprinos mogu se smatrati i njegove kritičke primjedbe tom Zakonu, objavljene u nekoliko članaka, o kojima je vodila računa i sadašnja radna skupina za izradu Nacrta Kaznenog zakona, kojoj je također pomogao svojim pismenim mišljenjima.

Iako u smanjenom opsegu, profesor Bačić je nastavio sa znanstvenom produkcijom i nakon umirovljenja. Da ide u korak s vremenom, najbolje je pokazao u članku *Kaznenopravna odgovornost pravnih osoba*, objavljenom 2004. godine, u kojem je pozdravio donošenje hrvatskog Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, pri čemu ne treba izgubiti iz vida da je upravo njegova generacija, i to ne samo u Hrvatskoj, pružala i još uvijek pruža otpor toj novosti. Da je pratio suvremena zbivanja, profesor Bačić je pokazao i u kritici haške presude Mrkšiću i Šljivančaninu, objavljenoj 2009. u spomenici profesoru Zvonimiru Šeparoviću.

Iako pod dominantnim utjecajem njemačke kaznenopravne znanosti, od koje je preuzeo produbljenost i istančanost, profesor Bačić je baštinio i značajne vrednote francuskog duha, što se očitovalo u sklonosti esejističkom pristupu i u bogatstvu i ljepoti izraza, a to njegovim tekstovima daje posebnu živost; stoga će ostati u sjećanju kao vrstan stilist, što je neuobičajena odlika pravnih pisaca.

Kao pedagog profesor Bačić bio je poznat po visokim zahtjevima koje je postavljao pred svoje učenike, i to kako studente dodiplomskog tako i poslijediplomskog studija i doktorande. Nitko nije stekao kod njega ni jednu titulu na jeftin način. Od takvog stava najveću korist imali su upravo njegovi učenici koji su mu 2007. u znak zahvalnosti posvetili spomenicu s imponantnim brojem priloga.

Petar Novoselec

